

Doživetja na poti v kamniško okrožje in nazaj

Za vse tiste, ki niso doživeli

druge svetovne vojne dajem za uvod nekaj pojasnil. Po nemškem napadu na Jugoslavijo je le-ta v aprilu 1941 prenehala obstajati. Pod nemškim vplivom pa sta nastali dve državi in sicer Nedićeva Srbija in Pavelićeva Nezavisna država Hrvatska, tako imenovana NDH, ki je bila nekakšna kopija fašistične Italije.

Slovenije od aprila 1941 ni bilo več na zemljevidu Evrope. Trije okupatorji so razdelili plen in vsak od njih je svoj del našega ozemlja priključil svoji državi. Sicer pa Slovenije ni bilo na zemljevidu Evrope tudi pred letom 1941. Bila je le Dravska banovina v kraljevini Jugoslaviji, in to brez Primorske, ki sta jo Francija in Anglija že leta 1915 obljubili Italiji, če obrne orožje proti Avstro-Ogrski. Po končani prvi svetovni vojni je bila Primorska dodeljena Italiji.

Gorenjsko in Štajersko so zasedli Nemci, vendar se tedaj ni več slišalo ime Gorenjska temveč je postala Südkärnten.

Že 26. aprila 1941 je prišel v Maribor nemški kancler, diktator Adolf Hitler, in tam v svojem javnem nastopu zahteval od svojih podrejenih, naj naredijo to deželo (Gorenjsko in Štajersko) zopet nemško.

Dne 26. aprila 1941 pa so se v Ljubljani v Vidmarjevi vili sestali predstavniki komunistov, sokolov, krščanskih socialistov in kulturnih delavcev ter ustanovili Proti-imperialistično fronto, katere cilj je bil oborožen upor proti okupatorjem in združitev vsega slovenskega ozemlja v slovensko republiko.

Izvršilni odbor Fronte je zakoj pristopil k pripravam na oborožen odpor. Po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo je začel Izvršilni odbor Fronte ustanavljati prve partizanske skupine in čete po vsej Sloveniji.

Da bi bil naš osvobodilni boj bolj učinkovit je bilo potrebno poleg vojaških enot vzpostaviti še terensko organizacijo Osvobodilne fronte, ki naj bi opravljala svoj del nalog.

Gorenjska je bila leta 1942 razdeljena na 4 okrožja, in sicer jeseniško, kranjsko, škofjeloško in kamniško. Vsa okrožja je povezoval in vodil Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko (v nadaljnjem besedilu PK). Ta se je v letu 1942 zadrževal na Jelovici in njenem obrobju, v letu 1943 pa v Poljanski dolini, zaradi bližine Ljubljanski pokrajini. Okupatorji so priključena ozemlja obdali z žico in minami. Oviram smo bili hitro kos. Partizani jih nismo priznavali in prestopali smo jih v vse smeri. Žal pa brez žrtev ni šlo.

Satz für den Dienstgebrauch: *Gestaltung aufbewahren!*
Fahndungsblatt
 des Kommandeurs der Sicherheitspolizei und des SD
 in den besetzten Gebieten Kärntens und Krainens.
Fahndungsblatt Nr. 14 *Veldes, den 31. Dezember 1941.*
A. Festnahme!

K a u f f e Franz, 28.12.1922 in Laak a. d. Isar geb. Tgb. III-
 2682/41 Stapo-Veldes.
K a u f f e Josef, 18.4.1907 in Laak a. d. Isar geb. Tgb. III-
 2682/41 Stapo-Veldes.
K a u f f e Paul, 20.8.1909 in Laak a. d. Isar geb. Tgb. III-
 2682/41 Stapo-Veldes.
K a u f f e Peter, Juni od. Juli 1908 geb. in Laak a. d. Is. Tgb.
 III-2682/41 Stapo-Veldes.

Tiralica za brati Kavčiči 31. decembra 1941

terenu razmahnilo, tako da so imele že vse organizacije okrožna vodstva, poleg tega pa je bila organizacija postavljena po vseh rajonih. Nemški okupator je začel januarja 1943 na Gorenjskem izvajati mobilizacijo naših fantov v nemško vojsko. Ker smo imeli že postavljeno organizacijo na terenu in ker smo imeli na razpolago potrebno število partizanskih borcev, nam je uspelo precej fantov preusmeriti v partizane. Tako je Gorenjski odred do junija 1943 narasel na 9 bataljonov in tako je bila lahko 12. julija 1943 formirana prva gorenjska brigada, pozneje imenovana Prešernova. Za realnejši prikaz medvojnih razmer na Gorenjskem je treba k gornjemu dodati še okupatorjeve sile na Gorenjskem. Po gorenjskih kasarnah je bilo na tisoče nemške vojaščine. Vsa gorenjska mesta so imela izpostave gestapa, žandarmerija je bila še bolj na gosto razmeščena po gorenjskih krajih. Tako gestapo kot žandarmerija sta imela razpredeno vsak svojo mrežo obveščevalcev, ki so jim sporočali imena naših pristašev in aktivistov OF. Poleg navedenega okupatorjevega aparata je bilo na Gorenjskem vedno dosti policijskih enot, v jakosti od dveh do štirih bataljonov ali po potrebi še več, ki so jih uporabljali za boj proti partizanom. V letu 1943 je gestapo formiral še posebne enote "gegenbände", ki so hodile po vaseh in zaselkih ter provocirale naše ljudi, češ da so partizani in potrebujejo hrano. Žal je preveč ljudi v začetku nasedlo. Mnogi so napake plačali z življenjem. Vendar k sreči se je ta gestapovska zvijača med ljudmi hitro razvedela in so potem postali previdni. Ljudje so tem tolovajem hitro dali pravo ime, in sicer raztrganci.

V letu 1942, v letu najhujšega gestapovskega terorja na Gorenjskem so padli ali bili ujeti skoraj vsi vodilni partijski kadri. Na njihova mesta je bilo potrebno postaviti nove ljudi. Od kod jih vzeti? PK se je odločil, da jih poišče v partizanskih četah, in to take, ki naj bi imeli sposobnosti in smisel za politično organizacijsko delo med ljudmi na terenu. Tako nam je že v letu 1942 uspelo postaviti partijska vodstva po vseh 4 okrožjih. V letu 1943 pa se je politično organizacijsko delo na

Tov.

190

Veljko
St. Roca

Kajuo!

Tov. Veljko!

17. 12.

Takoj k nam!

Vujko!!

Poziv Francu Kavčiču v Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko (kuverta in pismo)

Ob meji z Ljubljanko pokrajino so bile dokaj na gosto razporejene postojanke obmejne straže.

Približno takšen je bil položaj na Gorenjskem, ko sem v juniju 1943 dobil pisemce od Jakoba, člana PK. Vsebina pisma je bila: »Veljko, takoj k nam, Jakob« (glej fotokopijo pisemca). Že naslednji dan sem po kurirski zvezi prišel na PK. Tu sta me sprejela sekretar PK, Matija, in Jakob. Zvedel sem, da je bil Jakob v maju 1943 na Kamniškem, potem ko je v aprilu pod nemškimi streli padel sekretar okrožnega komiteja, Viktor Stražišar-Silvester, in je ostalo okrožje brez vodstva. Jakob se je tam seznanil z razmerami in našel začasno rešitev.

Prvoborca Franca Zupančiča-Marjana, ki je že delal na terenu, je imenoval za začasnega sekretarja.

Brez vsakega ovinkarjenja mi je Jaka dejal, da me PK kot svojega pooblaščenca pošilja v kamniško okrožje Marjanu v pomoč. Zame je bila ta novica kot strela z jasnega. Ali ni to zame preveč odgovorna naloga, sem pomislil. Saj imam komaj dvajset let in še premalo izkušenj. Pred vojno nisem bil nikdar ne v Kamniku ne v Domžalah. Tam ne poznam nobenega človeka, še manj pa kraje in tamkajšnje razmere. Po drugi strani mi je pa godilo, da ima vodstvo vame tako zaupanje, in je bil to zame nov organizacijski in politični izziv. Jakob mi je še naročil, naj v Škofjeloškem bataljonu vzamem borca Matijo, s katerim je že on govoril. Matija naj bi vzpostavil kurirsko zvezo s kamniškim terenom. Ta doslej ni dobro delovala. Pa tudi na domžalskem ima poznane. Ob tej novici mi je bilo malo lažje. Torej le ne bom sam hodil v neznane kraje.

Svojo novo zadolžitev sem zaupal so-delavki in prijateljici Tanji, za katero sem upal, da me bo lahko kot legalka na Kamniškem kdaj obiskala. In kaj sem zvedel od Tanje? Da v Domžalah živi njena sestra, ki je zaposlena kot tajnica pri ravnatelju tovarne barv in lakov Medič-Zankel. Ta podatek je bil zame izredno dragocen. Deloval je kot balzam na rano. Bolj sproščen ob taki zvezi sem šel iskat Matijo v Škofjeloški bataljon. S komandantom bataljona, mojim starim znancem, sva se po tolikem času spet srečala in pristrčno pozdravila. V letu 1942 sva bila namreč skupaj v Škofjeloški četi, on s partizanskim imenom Pajo. Sedaj se je preimenoval in je bil Božo Ločan, njegovo pravo ime je bilo Jože Logar. Bil je Ljubljančan, pred vojno telovadec pri Sokolu. V Škofjeloško četo je prišel v marcu 1942 in bil ves čas hraber borec, mitraljezec. V marcu 1943 je postal poveljnik Škofjeloške čete, v juniju

Maks Krmelj - Matija

pa poveljnik Škofjeloškega bataljona. Tu sem se srečal z Matijo. Poznal sem ga izpred vojne, saj je bil doma iz ene od vasi okrog Škofje Loke. Povedal mi je, da pozna v Domžalah neko Mileno, da je bil pred vojno že pri njej in da dela v zadružni trgovini. Torej bova v Domžalah obiskala Mileno in preko nje iskala zvezo naprej. O svojih zvezah v Domžalah preko Tanje sem molčal. To naj bi bila zlata rezerva. Še nekaj mi je Jakob naročil, in sicer, da naj v bataljonu poiščem primernega borca, ki bi ga poslal na teren Šentvid za delo med mladino. Tega terena namreč še nismo dobro pokrivali. Poveljnik Božo me je opozoril na fanta, ki je pred kratkim prišel v bataljon in pozna teren Šentvid. Fanta sem povabil na pogovor. Predstavil se mi je kot Srečko Cigler-Feliks. Imel je dve partizanski imeni, Vid in Edi. Povedal mi je, da se je v Šentvidu izučil za mizarskega pomočnika, star je bil komaj 20 let. V partizane je vstopil v Ljubljanki pokrajini 1. marca 1942. Na Gorenjsko je prišel z 2. grupo v juliju 1942. Na Gorenjskem je doživljal usodo borcev 2. grupe, nemške ofenzive in hajke. V septembru je v Udnem borštu doživel razbitje Kokrškega odreda in bil ujet skupaj z drugimi preživeli borci. Vse so odpeljali v Begunje, kjer so ga zasliševali in pretepali. Ob njegovi pripovedi sem se spomnil, da sem doživel podobno usodo tudi sam, ne v Begunjah temveč v škofjeloških zaporih in na gestapu. Ta najina doživetja so mi Srečka človeško približala. Bila pa je med nama določena razlika v tem, kako se je kdo rešil iz okupatorjevih krempljev. Jaz sem namreč pobegnil iz zapore s pomočjo partizanov, ki so z zvijačo vdrl v prostore zaporov. Ciglerjev primer pa je bil drugačen. Kot zapornika so ga imeli na gestapu v Škofji Loki za nekakšnega purša, čistil jim je čevlje, kuril peči in podobno. Čez dan je bil na razpolago gestapovcem, spal je pa v zaporu. Februarja so mu določili bivanje na Koroškem od koder je še z enim fantom podobne usode pobegnil in prišel v partizane proti koncu junija. Cigler mi je še povedal, da je bil v 2. grupi sprejet v Partijo, in da je kot tak stremel za tem, da se ponovno priključi partizanom. Ciglerju sem skoraj verjel, da se je izpovedal iskreno. V bataljonu se še niso odločili o njegovi usodi, nek notranji glas mi je veleval, naj fantu rešim življenje. Spomladi 1943 je namreč gestapo resnično pošiljal v partizane svoje agente, ki so jih v bataljonu nekaj odkrili in zaslišali in ti so to priznali. Bili so ustreljeni. V primeru Cigler sem bil razdvojen. Prevladala je moja organizacijska vnema in potreba na terenu. Odločil sem se, da fanta vzamem s seboj in ga pustim na medvoškem terenu, na javki v gozdu toliko časa, da od naše organizacije v Škofji Loki dobimo podatke o njegovem zadržanju na gestapu. Preden smo krenili na pot, sem še enkrat obiskal Jakoba. Dobil sem podrobna navodila za delo, napisana v 13 točkah, ki so vsebovale moje glavne naloge. Jakob mi je dal tudi pismo za Marjana, v katerem ga je PK definitivno imenoval za sekretarja okrožja.

Po 10. juliju smo krenili iz Škofjeloškega bataljona na pot. Prva postaja je bila na medvoškem rajonu. Tu sem predal posle novemu sekretarju, Ivanu Založniku-Šomaštru. Izbral sem ga za svojega naslednika. V letu 1942 sva bila skupaj v Škofjeloški četi. Doma je bil iz Vrhovcev pri Ljubljani, zato sem ga svoj čas določil za rajon Medvode. Bil je neštetokrat preizkušen v raznih akcijah, učiteljsčnik, ki je bistro razmišljal o vsem, kar se je dogajalo okrog nas. Ivanu sem zaupal Ciglerja s prošnjo, da preko Jernača, sekretarja škofjeloškega rajona, ugotovi, kako je bilo s Ciglerjem na

gestapu v Škofji Loki. Če bodo podatki pozitivni, naj ga pošlje z navodili za delo na šentviški teren, v nasprotnem naj ga pošlje nazaj v bataljon.

Z Matijo sva nadaljevala pot. V Vašah sva se oglasila pri aktivistki Urški in tu dobila zvezo z naslednjim aktivistom, ki nama je pomagal čez Savo v Mednem. Srečno sva prišla pod Šmarno goro, kjer naj bi se dobila s kurirjem s kamniške strani. Ni ga bilo. Ostala sva brez zveze. Kaj sedaj? Greva nazaj v Medno ali počakava tukaj na kurirja? Tretja možnost je pa bila, da nadaljujeva sama. Odločila sva se za zadnjo varianto in krenila na pot proti bližnji dolini, za katero sva menila, da pelje v pravo smer. Čez nekaj dni sem zvedel, da je bila ta dolina Skaručna. Narava nama je bila naklonjena. Ves čas sva hodila po robu gozda. Ujela naju je noč in nisva znala naprej. Prenočila sva v gozdu, pa tudi predanila sva v gozdu, si ogledala okolico in izbrala smer za popoldanski pohod. Še pri dnevu sva nadaljevala pot. Res sva imela srečo, da naju ni nihče opazil, saj po navadi hodijo v tem času po gozdu nabiralci borovnic in gob. V poznih nočnih urah sva se znašla sredi njiv. Ravnina okrog in okrog. Na najini desnici sva videla lučke, tam mora biti večja vas. Midva sva jo pa usekala čez polja naravnost proti vzhodu, kjer sva tudi v daljavi videla nekaj luči. Lakota je pritisnila, saj že drugi dan nisva nič pojedla. Na eni od njiv sva izruvala vsak po eno korenino; če se prav spomnim, je bila koleraba.

Približala sva se naselju. Ura je bila okrog dveh zjutraj. Pri eni od hiš je bila še luč. Potrkal sem na okno in gospodar mi je kar hitro odprl. Vprašal sem ga za pot proti Kamniku. Toliko sem vedel, da so Domžale v nasprotni smeri. V tej vasi (kasneje sem zvedel, da so to Radomlje) sva prečkala Kamniško Bistrico in hodila po njenem levem bregu proti Domžalam oziroma proti Viru, kjer naj bi po Matijevem zatrjevanju v kmetijski zadrugi našla njegovo znanko Mileno. Zadruga je bila še zaprta. Bila sva prezgodnja. Šla sva na njeno stanovanje v Rodico. Stala sva na cesti in metala kamenčke v njeno okno. Matija naj bi namreč vedel, v kateri hiši Milena stanuje. Tišina. Kaj pa to pomeni? Ali se je Milena medtem preselila? Tudi nihče drug se iz hiše ni oglasil. Kaj sedaj? Delavci so se že s kolesi vozili na šiht, eni so hodili peš. Nekateri so naju začudeno gledali, kaj počneva. Skrajni čas, da izgineva iz Rodice. Odločila sva se za povratek na Vir. Bila sva že na domžalskem mostu, ko sva opazila nemško patruljo, ki je z drugega konca mostu prihajala proti nama. Obrnila sva se nazaj, kot da bi nekaj pozabila. Šele ko sva bila krita s hišo za rahlim ovinkom, sva s ceste skočila za hišo, tu pa je planil proti nama pes, ki je

Oskar Šavli - Jakob

bil k sreči prikljenjen. Lajal je pa, kolikor je le mogel. Žandarji so bili na ta lajež prav gotovo pozorni in so lahko vedeli, kje se nahajava. Pohitela sva v zavetje nizkega grmičevja proti Bistrici z namenom, da jo prebredeva. Zadnji hip sva zagledala na levem bregu drugo nemško patroljo, ki je stopala ob Bistrici proti domžalskem mostu. Torej sva imela za hrbtom eno, na drugi strani Bistrice pa drugo nemško patroljo. Padla sva kot pokošena na tla in se prilepila k zemlji. Imela sva srečo. Niso naju opazili. Ležala sva kar nekaj časa negibno, dokler nisva opazila, da Nemci ne lezejo za nama, da naju ne iščejo. Ko sva se prepričala, da je zrak čist, sva previdno nadaljevala ob desnem bregu do naslednjega mostu, pohitela čezenj in krenila naravnost v hrib in gozd, za katerega sem pozneje zvedel, da se imenuje Šumberk. Tu sva iskala primeren kraj, da bi se malo odpočila po celonočnem pohodu in po pravkar doživetem. Dovolj visoko in dovolj globoko v gozdu se nama je pod dveh malima smrečicama ponudil prostor, primeren za počitek. Dogovorila sva se, da bova izmenično stražila in spala. En čas je to trajalo, potem pa naju je oba zagrabil spanec.

Okrog 11. ure dopoldne pa me zbudi pokanje vejic in govorica. Bila je nemška. Torej so naju Nemci le prišli iskat. Nad nama so se razdelili v dve koloni. Ena je šla levo, druga desno kakih 6 do 8 metrov od naju. Eden pa lomasti naravnost proti nama. Zaustavil ga je razmeroma gost grm, ki je bil kakšna 2 metra nad nama. V rokah je imel brzostrelko. Samo pritisk na petelina, pa bi bilo po nama. Malo pred tem je Matija še spal. Bal sem se, da bo dal od sebe kak glas, ko se je prebujal. Za vsak primer sem z roko pokrtil njegova usta. Matija je debelo pogledal in se niti ni preveč ustrašil. Nemec grma ni mogel na hitro razgrniti, pa si je premislil in se priključil eni od kolon. Ali naju žandar res ni videl? Skoraj ne morem verjeti. Ko sem spal, sem ležal na pištoli. Za vsak primer sem jo moral imeti v roki. Veliko z njo ne bi mogel storiti, saj so bili v njej le trije naboji. Uporabil bi jo lahko proti sebi, če bi bil ranjen, da ne bi živ padel v nemške roke.

Za nama so torej prišli žandarji, tisti, s katerimi sva se videla na domžalskem mostu. Žandarji so se ustavili kakih 20 metrov pod nama in ostali v gruči okrog eno uro in pol. Meni se je zdelo cela večnost. Tako napetih trenutkov nisem doživel ne prej ne pozneje v času mojega partizanstva. Z Matijo sva bila prikovana na tla in brez vsake možnosti za izhod. Lahko sva računala le na srečo. Minute so bile dolge kot ure. Napetost v nama je naraščala. Kako se napraviti nevidnega, kako se spremeniti v ptico, ki svobodno leta z veje na vejo? Bilo je videti, da ta žandarska patrolja ni nemško pedantna. Niso se namreč razpršili po terenu in naju iskali. Kar ves čas so se zadrževali v gruči, se pogovarjali, pokadili po kakšno cigareto; eni so prinesli s seboj malico in jo tu použili. Sem pa tja je pa kdo od njih odpel hlače in izpraznil mehur. Vendar tudi tega niso počeli v smeri proti nama. Medtem sva z Matijo iskala v najbližji okolici, s pogledom seveda, ali je kak primernejši kraj, kjer bi bila bolj varna. Zdelo se nama je, da sva na najini levici opazila primeren kraj. Počasi sva se plazila in pazila, da ne bi pod nama počila kaka vejica, kar bi zapечатilo najini usodi. Imela sva izredno srečo, da sva prispela na najin cilj. Šele tu sva opazila, da je najin novi položaj slabši od prvotnega. Po kratkem oklevanju sva se začela vračati na prvotno točko. Tudi ta manever nama je uspel, ne da bi vzbudi-

la pozornost žandarjev. Kako strašen psihološki pritisk za naju. Tvoje življenje je popolnoma odvisno od naključja in od drugih. Nimaš prav nobene možnosti za ukrepanje. Kako povsem drugačno je življenje v partizanski četi. Tam si svoboden v gibanju. Res, da so tudi dolgi nočni pohodi naporni, res, da je napetost pred vsakim spopadom s sovražnikom, vendar temu sledi sprostitvev, olajšanje med samim spopadom. Človek je v tem primeru v akciji, v gibanju in odloča s svojo glavo. V četi si primerno oborožen in vedno pripravljen na spopad. Tu pa čakaš na nekakšen razplet, ki ni odvisen od tebe. Ves čas sva imela žandarje pred očmi. Verjetno njihov šef ni hitlerjanec, ker jih ne goni po gozdu in ne sili k iskanju dveh pobeglih z mosta. Vendar je dovolj, da je med njimi en sam hitlerjanec, pa je zapečatenata najina usoda. Kakšno srečo sva imela, da sva takorekoč med Nemci preživela poldrugo uro, ne da bi naju odkrili. Zaslišala sva piščalko in tedaj so se še bolj strnili v skupino in razvrstili v kolono po dva in krenili v smer, nasprotno od naju. Šele sedaj sva začela dihati s polnimi pljuči. Premaknila se pa še nisva, dokler nisva ugotovila, da so že daleč od naju. Najina velika sreča je bila, da žandarji niso imeli s seboj psa. Ta bi naju takoj odkril.

No, midva sva morala sedaj razmišljati, kako bova prišla do Milene. Ni bilo časa za pogovor o pravkar preživetem. Med najinim razmišljanjem sva se tudi premaknila in nedaleč stran zaslišala koso. Domačin je kosil praproto za steljo. Ustrašil se naju je, saj je pred tem tudi on videl nemške žandarje. Imel naju je za raztrganca, provokatorja, ki so tudi v teh krajih provocirali naše ljudi, odkrivali simpatizerje OF in jih potem ali aretirali ali večkrat celo ustrelili. No, debelo uro sem porabil, da sem domačinu dopovedal, da sva prava partizana in naj se ne boji. Končno se je možakar toliko omehčal, da nama je obljubil sodelovanje. Matija je hitro napisal kratko pismo za Mileno. Mož je obljubil, da ga bo nesel v zadrugo. Dal sem mu nekaj mark. S tem dejanjem sva prekršila vsa pravila konspiracije. Izpostavila sva Mileno, izpostavila sva naju. Saj bi možakar iz strahu lahko listek nesel Nemcem. Najbrž je bil toliko preplašen, da je odšel naravnost domov, saj ni bilo ne Milene in ne Nemcev. Med dolgim čakanjem na Mileno sva opazila, da proti nama prihaja priletna ženska prijaznega videza. Ko sva se ji pokazala se naju je ustrašila. Takoj se je začela opravičevati, da je njen sin pred dnevi odšel v nemško vojsko. Mislila je, da sva prišla sem zaradi nje, da bi jo za sinov korak kaznovala. Hitro sva jo pomirila. Svetovala sva ji, naj sin prvi dopust izkoristi in gre k partizanom. Ženska je

Franč Zupančič - Marjan

bila potolažena in zadovoljna. Sedaj sva ji zaupala najin problem. Ker je bila namenjena na Vir, sva jo prosila, naj se oglasi v zadrugi, poišče Mileno in ji izroči listek, ki ga je Matija že pisal. Ženski sem dal 20 mark, da bi jo spravil v dobro voljo. Obljubila je, da bo dogovorjeno izvršila. Čakala sva in čakala, Milene ni bilo od nikoder. Oba z Matijo sva tokrat opravila izpit iz naivnosti. Tudi če bi Milena od možaka ali ženske listek dobila, kako naj jima, neznanima verjame? Med čakanjem sva opazila, da se je po cesti pod najinim hribom sem in tja s kolesom peljal kak žandar. Med najinim vztrajnim čakanjem na Mileno sva opazila v gozdu žensko, ki je nabirala borovnice ali iskala gobe. Ali je to za naju tretja možnost za kontakt z Mileno? Nameravala sva jo prositi za uslugo, kot prejšnja dva. Krepko sva se zmotila. Ko naju je ženska zagledala, je začela vpiti kot grešna duša. Bolj sva jo mirila, bolj se je drla in bežala pred nama, da je nisva mogla ujeti in pomiriti. Po vsem tem nama ni preostalo nič drugega, kot da zapustiva ta najin hrib, saj bo nora ženska sem pripeljala žandarje iz Ihana. Ob primernem trenutku sva zapustila hrib, prečkala cesto Vir-Ihan, potem pa velik travnik in srečno pristala pod drevesi novega gozda z rahlo vzpetino. V zavetju dreves sva lahko nadaljevala pot, vendar ne daleč, kajti naenkrat naju je zajela huda nevihta in sva morala poiskati zavetje pod visoko smreko. Kljub temu sva bila premočena do kože. Zopet naju je rešila sreča. Strela je namreč udarila v bližnjo smreko, oddaljeno od naju 3 metre. Razklalo jo je do tal. Očitno je bila za spoznanje višja od najine. Nadaljevala sva proti vzhodu in prišla nad cesto. Tu sva obstala in opazovala promet. Tudi kamion policajev se je peljal po cesti v smeri od juga proti severu. Zdelo se nama je, da je v bližini vas, naselje, nisva pa takrat vedela, katero. Kasneje, ko sem deloval na Kamniškem, sem zvedel, da sva bila blizu Doba nad cesto Dob-Krumperk. Med opazovanjem prometa na cesti sva imela priložnost, da sva analizirala najin položaj. Soglasno sva ugotovila, da najinega programa Milena ne moreva uresničiti. Tudi ni nobenih realnih izgledov za naprej. Bilo mi je dovolj tavanja po neznanih krajih. Odločil sem se, da črtam program Milena, ki mi ga je Matija predlagal v Škofjeloškem bataljonu in da se vrneva pod Šmarno goro, na najino izhodiščno točko. V mislih sem že imel svojo zvezo prek Tanje in njene sestre. Matiji tega nisem omenjal...

Iz gozda sva previdno stopila na cesto in nadaljevala proti vasi. Bila je šest popoldne, še dan, vendar je bilo oblačno in nekako temačno po nevihti. Na poti skozi vas nisva srečala žive duše. Čez nekaj dni, ko sem že deloval v okrožju, sem zvedel, da je v Dobu, skozi katerega sva z Matijo korakala, žandarmerijska postojanka. Kdor bi naju srečal, bi hitro ugotovil, da ne spadava med prebivalce Doba. Najin videz je bil žalosten, saj sva bila do kože premočena, ker je po nevihti še nekaj časa deževalo. Iz Doba sva jo mahnila kar čez polja in travnike proti visokemu poslopju ob Bistrici. Kasneje sem zvedel, da je bila to Bonačeva tovarna papirja v Količevem. Tu sva prečkala Bistrico, potem pa nadaljevala po polju proti Skaručni. Med tem se je že zmračilo. Pri enem od kozolcev v Skaručni sva kar stoje malo zadremala, saj čisto mokra nisva mogla leči. Za nama je prišla utrujenost in sva morala malo počivati. Tudi lakota se je oglašala. Močna volja naju je gnala naprej proti Šmarni gori oziroma Šmartnemu. Zaradi prevelike utrujenosti sva pa že med potjo iskala primeren kraj za prenočitev. Pod hribom na nasprotni strani doline sva od daleč zagledala

belino hiše, stisnjene pod hrib. Brez oklevanja sva kar nagonsko krenila proti tej hiši in zavila v breg, od koder sva imela dostop na skedenj. Previdno sva se splazila v prostor, kjer je zadišalo po senu. Iskal sem primeren prostor za spanje in v temi otipal človeško glavo in potem roko. Človek se je prebudil in vprašal, kdo je prišel. Predstavil sem se s partizanskim imenom. Dobil sem odgovor: Tukaj pa Kosec. Oba sva bila vesela tako nepričakovanega srečanja. S Koscem sva bila skupaj v Škofjeloški četi od aprila 1942, sedaj je pa že nekaj časa na smledniškem terenu politični delavec. Prvo moje vprašanje je bilo, kakšna je ta hiša, kakšen je gospodar, ali je naš. Kosec mi je povedal, da so naši zvesti sodelavci že dalj časa. Ta podatek je bil zame najlepša uspavanka. Prav hitro me je premagal spanec. Matija je pa že nekaj časa trdo spal. Ker sva prišla k hiši v zgodnjih jutranjih urah, je bilo žal spanja bolj malo. Svetloba dneva in govorjenje sta me zbudila. Kosec mi je predstavil gospodarja hiše, mlinarja. Bil je prijazen možakar, kakih 45 let, čokat in močan. Prinesel nam je zajtrk, belo kavo in kruh. Zajtrka sva bila še in še vesela, saj nama je že krulilo v želodcu. Kosec pa mi je opisoval razmere na svojem terenu. Za gospodarja hiše je dejal, da je njegov dobri sodelavec. Sedaj je bilo treba napraviti nov načrt za zvezo z Domžalami. Takoj sem pomislil na Tanjino sestro. Kosec, gospodar in jaz smo se posvetovali in sklenili, da nas bo vse gospodar še tega dne odpravil v Domžale. Napisal sem listek za Katjo, Tanjino sestro, v pisemcu sem jo prosil, da pride naslednji dan ob 11. uri v Skaručno, v mlin. Gospodar, ki je že imel ilegalno ime Dolinar, je nalogo dobro opravil. Naslednji dan se je Katja okrog 11. ure s kolesom pripeljala do nas. Dolinar mi je posodil svoje kolo, kakor je bilo prejšnji dan dogovorjeno. Preden sva se s Katjo odpravila na pot, smo se Kosec, Matija in jaz dogovorili za kurirsko zvezo in naročil sem še Matiji, naj se vrne v Škofjeloški bataljon.

Katja, ki sem jo tokrat prvič videl in sva se takoj zblížala, ni mogla skriti svojega navdušenja ob najinem podvigu. Skočila sva vsak na svoje kolo in se lepo mirno po cesti odpeljala proti Mengšu. Skozi trg sva vozila okrog 12. ure. Dohitela sva več nemških žandarjev, ki so posamično ali po dva hodili po cesti, najbrže h kosilu. Midva s Katjo sva kot fant in punca in očitno nisva zbujala nobene pozornosti, saj se ni nihče zmenil za naju. Dan je bil lep, sončen in prav primeren za izlet s kolesom, le da najinemu izletu ni bila povod romantika temveč dolžnost. Med vožnjo sem se tudi spomnil dvodnevne tavanja z Matijo po domžalskem terenu, ko sva lačna, utrujena in na koncu še do kože premočena iskala zvezo z Mileno. S Katjo sva se medtem že pripeljala do tovarne in vstopila v njeno pisarno, ki je bila v primerjavi z današnjimi silno skromno opremljena. Tu me je sprejel ravnatelj tovarne Kvrtič, prijazen gospod med 40. in 50. letom starosti, kolikor sem lahko ocenil na prvi pogled. Ogledal si me je od nog do glave. Katja mi je že med vožnjo pripovedovala o razmerah na Domžalskem ter o njihovih zvezah z okrožnim vodstvom oziroma z Marjanom. Ali sem lahko slišal kaj lepšega? Torej je to najhitrejša zveza z Marjanom. Koliko časa, hoje in muk bi si prihranil, če bi šel takoj po tej svoji zvezi. Sem pač delal po navodilih Jakoba, ki se je bil z Matijo že prej dogovoril, da me bo spremljal na poti.

Ravnatelja Kvrtiča sem seznanil z mojo nalogo, da čimprej pridem do Marjana. Dejal mi je, da me bo njihov delavec Matjaž po šihitu s kolesom spremljal do cilja.

Potem mi je ponudil krožnik juhe iz njihove menze, odklonil sem, ker tokrat res nisem bil lačen, bil sem namreč v napetem pričakovanju nadaljevanja poti, pa tudi zdelo se mi je, da ni primerno jesti juho v pisarni. Nič ni pomagalo, on je juho že naročil. Takoj zatem mi je Kvartič povedal, da pride k njemu v pisarno šef žandarmerijske postaje iz Domžal. Svetoval mi je, da se predstavim kot delavec iz Radovne, od koder tovarna dobiva kredo za svoje potrebe, če me bo Nemec kaj spraševal. Svojo pištolo, ki je bila precej velika, sem potisnil globlje v notranji žep suknjiča. Ko je Nemec prišel v Katjino pisarno, sem imel še opravka z juho in sem bil tako obrnjen, da sem mu kazal hrbet in ga nisem niti videl. Le slišal sem ga, ko sta se pogovarjala s Katjo, sicer je pa takoj nadaljeval v Kvartičevo pisarno. Meni se je pa takoj zavrtel film včerajšnjega dne izpod dveh smrečic v Šumberku, ko je isti Nemec iskal dva bandita. Tudi ko je Nemec odhajal od Kvartiča, sem bil še vedno v takem položaju, da ga nisem videl. Zopet je bilo mučno in napeto, vsaj zame. K sreči ni trajalo tako dolgo kot v Šumberku. Ko je žandar odšel, sem si oddahnil in se sprostil. Katja je sedaj poklicala Matevža. Bil sem ga zelo vesel, posebno ko sem videl, da je takoj pripravljen vpostaviti zvezo z Marjanom. Matevž je moral imeti kakih 30 let, bil je športne postave, srednje rasti. Na prvi pogled se mi je zdelo, da je podoben Henrik Bičku, hrabremu borcu in mitraljezcu iz Cankarjevega bataljona. Matevž je torej tista pomembna oseba, ki je zdrževala zvezo z Marjanom. Z Matevžem sva krenila s kolesi na pot. Kar hitro sva bila na domžalskem mostu, tistem od prejšnjega dne, ki nama je z Matijo povzročil take težave in nevarnosti. Sedaj je pa šlo tako gladko. Ko sva nadaljevala in se peljala skozi vas, mislim, da je bila Krtina, sem videl, kako so Nemci preseljevali domačine in jih silili na kamion. Nadaljevala sva po cesti in se ustavila v vasi Vrhpolje. Blizu cerkve sva se ustavila. Matevž je stopil v hišo na robu vasi. Hitro je prišel ven in pri tej hiši sva pustila kolesa in nadaljevala po poti proti gozdu. Nisva šla daleč, ko sva opazila v gozdu skupino partizanov. Med njimi je Matevž takoj opazil Marjana, s katerim sva se pristrčno pozdravila. Bil sem nadvse srečen, ko sem se lahko pozdravil z iskano osebo. Torej sem le srečno prispel na cilj, in to tako hitro, s filmsko naglico. Marjanu sem izročil pismo, ki mi ga je zanj dal Jakob. V tem pismu mu Jakob med drugim sporoča, da je definitivno imenovan za sekretarja okrožnega komiteja Partije. No, Marjan je pa medtem kot vršilec dolžnosti že deloval. Okrog sebe je zbral potrebno število borcev, ki jih je poiskal po četah in jih določil za politično delo na terenu. Z njimi je ravno imel seminar o delu na terenu. Tako sem lahko takoj pristavil svoj lonček in prisotne opozoril na pomembnost mladinske organizacije in potrebo po mobilizaciji novih borcev. Marjanu sem še prenesel sklep PK za Gorenjsko, da namreč Kamniško okrožje odslej spada pod gorenjski PK. Med tem se je Matevž pogovarjal z borci, saj je imel med njimi več znancev. Po tem sestanku so prisotni borci prevzeli dolžnosti rajonskih sekretarjev. Matevž je dobil nekaj navodil za delo ter nekaj naročil. Jaz sem ga pa prosil, naj poskrbi, da bo Dolinar dobil svoje kolo nazaj. Obljubil mi je, da se bo potrudil. Zahvalil sem se mu za trud. Poleg Marjana sem tu spoznal še Staneta Bregarja in Petra Zupančiča-Stojana, ki je deloval kot mladinski organizator v Zasavju. S Stojanom sva se takoj zblížala in od tega časa dalje, ves čas mojega bivanja v kamniškem okrožju, sva bila nerazdružna sodelavca.

Po nekaj dneh smo formirali okrožni komite, ki je bil na začetku maloštevilen, vendar so bile v njem zastopane vse glavne dejavnosti. Skratka, naš komite je sestavljala skupina mladih borcev, aktivistov, pripravljenih na vse napore za uresničitev idej in programa OF in KPS. Da bi se pri našem delu, pri nočnih pohodih izognili sovražnim patruljam in zasedam, smo marsikateri premik izvedli podnevi z avtomobilom. Nemcem seveda niti na misel ni prišlo, da bi se banditi lahko vozili z avtom. Pri mojem delu so mi v začetku veliko pomagali kolegi iz komiteja. Večinoma smo bili stalno skupaj in s tesnim medsebojnim sodelovanjem gradili in utrjevali vse organizacije.

Ni moj namen, da bi v tem spisu nadaljeval z opisovanjem vsega našega in mojega dela v času mojega bivanja na Kamniškem. Opozorim pa lahko, da je naše delovanje lepo opisal sekretar Marjan in to objavil v Kamniškem zborniku, letnik VII, iz leta 1961, stran 127. O delovanju SKOJ-a in mladinske organizacije je pa študent zgodovine Ivan Vidic napisal diplomsko nalogo pod mentorstvom profesorja zgodovine, dr. Mira Stiplovška.

V nadaljevanju spominov na pot v kamniško okrožje in nazaj pa moram sedaj preiti na svoje slovo od kolegov in na povratek v škofjeloško okrožje.

V oktobru in novembru 1943 je imel naš komite svoj sedež v Prevojah, v hiši Nika Terstenjaka, v I. nadstropju. Družina nas je sprejela kot svoje člane. Terstenjakova žena, Djozi je bila navdušena nad našim poslanstvom in bi vse naredila za nas. V njihovi kuhinji se je kuhalo tudi za nas. Nekajkrat je prišla k hiši žandarmerijska patrulja, pa jih je gospa odpravila v pritličju, običajno s šilcem žganja. V nadstropje niso silili. Očitno tudi nismo bili izdani. Sem, k Terstenjakovim, sem dobil depešo iz gorenjskega PK z vsebino: »Veliko, pridi takoj k nam!« Kolikor se spominjam, je bilo to 10. novembra 1943. To je pomenilo slovo od izrednega kolektiva in prijazne družine... Organizirali smo poslovilni večer. Na sporedu so bili glasba (klavir) in petje ter obujanje skupnih doživetij. Na ta večer smo povabili tudi Tineta Eržena, upokojenega sodnika iz sosednje vasi Št. Vida. Prišel je v spremstvu hčerke Alenke-Polonce. Ta Eržen, nas je rad večkrat obiskal. Pripovedoval nam je svoje štorije iz študentskih let na Dunaju, o njihovem pretepanju z nemčurji in podobnem. Hčerka Alenka-Polonca je bila aktivna v mladinski organizaciji in je za nas opravila marsikatero pot. Bilo nam je prijetno in kar naenkrat je bilo že pozno. Da bi pridobil na času, se je nekdo spomnil, da ima živinozdravnik, ki živi na Prevojah, avto. Ob poslavljanju sem dobil nepričakovano še darilo. Izročil mi ga je Jovo, član okrožne komisije VOS, darilo je bilo črn, gumiran gestapovski plašč. Prav gotovo mi bo prišel prav, saj sem v juliju prišel v te kraje bolj letno oblečen, sedaj je pa november in že kar hladno. Še končni stisk rok in slovo. Do veterinarja Kolende me je spremil Stojan. Mož in žena sta bila k sreči doma. Prosila sva ga, da naju pelje z avtom vsaj do Domžal. Za ta njegov podvig sva ga prosila in prepričevala več kot eno uro. Kolendo je bil naš človek, OF-ar, ampak tokrat se je tako bal, da ni mogoče povedati. Vedel je, kaj ga čaka, če nas Nemci med potjo ustavijo. Potem bo konec lepega družinskega življenja. Njegova žena je dolgo molčala. Po tolikem času pa ji je bilo dovolj njegovega pretiranega strahu. Zapovedala je svojemu možu: »Pelji ju, pa takoj nazaj!« Tako je tudi bilo. Srečno smo se pripeljali do Domžal. Komaj sva

s Stojanom izstopila iz avta, je že odbrzel nazaj proti Prevojam. S Stojanom sva se znašla pred hišo podjetnika Marjana Severja: Stojan je stopil v hišo in se hitro vrnil. Za njim je že prišel Sever z malim fiatom. Nobenega obotavljanja ni bilo, sedel sem poleg šoferja in nadaljevali smo pot proti Črnučam.

Kaj je pa sedaj to, sem ga vprašal, ko me je zapeljal točno pred nemškega stražarja pri črnuškem mostu. Potegnil sem pištolo iz toka in mu jo porinil med rebra. Zavpil sem nanj: »Pelji nazaj in v Gameljne!« Ubogal me je. Nemški stražar, ki je bil v tistem času bog ve kje s svojimi mislimi, se za naju ni zmenil, tako da je manever z obračanjem proti Gameljnam uspel. Na najini nadaljnji poti sva dohitela dva kamiona nemških policistov, ki so sedeli v kesonu kot na kakšni paradi. Na glavah čelade, med nogami pa puške, jaz sem pa še kar naprej tiščal pištolo v Severjeva rebra. Mučna situacija in napeta tudi, kot v filmu. Na cesti je sneg, če se kamion ustavi, ne moreva niti mimo. Mladost mi je pomagala, da sem vzdržal ta pritisk. Končno sta kamiona na Jeprci zavila proti Kranju, midva pa proti Škofji Loki. Sedaj je bilo treba določiti kraj, kjer bom izstopil iz avta. Odločil sem se, da bo to na Godešiču, blizu gostilne Lovričk (Hafner). Severju sem se zahvalil za vožnjo in se tisti hip spomnil, da je gostilna mogoče še odprta. Napetost na vožnji za nemškima kamionoma me je čisto izsušila in naredil sem nekaj, česar nisem nikdar prej. Stopil sem v gostilno in naročil špricer. Na sebi sem imel tokrat oblečen gestapovski plašč, ne da bi se tega zavedal. Ravno pijem, ko z levim očesom opazim, da sta vstopila v gostilniško sobo dva žandarja in sta obstala pri vratih. Bila sta na rednem obhodu. Nisem še do konca izpil, odložil sem kozarec, preplačal zapitek, se odločno obrnil in krenil proti vratom, kjer sta stala žandarja. Umaknila sta se mi, da sem lahko odprl vrata in odšel. To noč sem prespal na Godešiču pri naših dobrih ljudeh. Po vsem doživetem sem res potreboval varno zavetje. Naslednji večer sem nadaljeval proti Staremu Dvoru. Moj cilj je bil Anzelcova domačija. Spomladi sem pustil tu nekaj umazanega perila. Domača hči, Metka, ga je medtem oprala in zlikala. Preden sem se odpravil na dvorišče, sem prosil, da ugasnejejo tamkajšnjo luč. Potem sem stopil na dvorišče in zavil proti glavni cesti. Kar naekrat, ko so se oči privadile temi, sem zagledal na cesti kakih 6 ali 7 žandarjev. Hipoma sem se ustavil, se počasi obrnil in odšel po dvorišču ob hlevu in skednju v smeri Trate. Kako, da me nobeden od domačih ni opozoril na Nemce? Ali jih res ni nihče opazil? Najbrž. Če bi nadaljeval proti cesti, bi jim ravno padel v naročje. Po nekaj korakih ob hlevu pa vidim, da naravnost proti meni stopa nemški žandar. V roki sem držal pištolo, on jo je moral videti. Z žandarjem sva se srečala in šla naprej vsak po svoji poti. Nisem se obračal, pomislil sem pa, da bi lahko Nemec streljal v moj hrbet. Kaže pa, da je tudi tokrat moj gestapovski plašč odigral svojo vlogo.

Kaj se je pravzaprav pri Anzelcu dogajalo? To sem zvedel šele daleč po vojni. Zakaj so Nemci stali na cesti in zakaj sem enega srečal pri hlevu? Anzelcovi so namreč imeli psico, ki se je ravno takrat gonila. Nemci so pa imeli s seboj psa, ki je psico zavohal in jo prišel obiskat na dvorišče in v hlev. Eden iz nemške patrulje je šel psa iskat okoli skednja in hleva. Drugi so ga pa tačas čakali na cesti. Patrulja je potem krenila proti Trati. Jaz pa sem počakal, ležeč v snegu v varni razdalji, da so šli mimo. Mirno sem potem prečkal cesto Škofja Loka–Trata in potem nadaljeval proti Šutni.

Oglasil sem se pri Jergovi bajti. Tu sta bila takrat moj brat Pavle-Miha in Stane Konstantin-Borut. K njima sem bil namenjen, preden sem nadaljeval na PK. Onadva sta obdelovala stražiški rajon v kranjskem okrožju. Prijazna gospodinja Francka Kajzer nam je pripravila zajtrk. Potem smo nadaljevali z našo debato, ko je Francka vsa razburjena prihitela v našo sobo. Povedala je, da so v Šutni belogardisti, baje iz Ljubljane. Z dovoljenjem gestapa so namreč prišli mobilizirat fante v Žabnico in v Šutno. Hitro smo se oprtali s torbicami in stopili na cesto, kjer smo na primerni razdalji opazili gruče oboroženih ljudi. Mirno smo stopali po cesti v nasprotno smer. Naš cilj je bil tokrat "rdeči mlin" na robu gozda. Na koledarju je za ta dan pisalo 13. november 1943. V rdečem mlinu smo pa naleteli na brata Nika, člana PK VOS za Gorenjsko. Zaslíševal je dva sodelavca iz vohunske mreže gestapovca Rosumeka. Do zadnjega dne je bila moja pot v kamniško okrožje in nazaj polna doživetij. Čez nekaj dni sem se javil na PK in tam poročal o svojem delu. Matija in Jakob sta me pa obvestila, da sem bil medtem imenovan na novo dolžnost. Zame je to pomenilo, da sem svojo nalogo na Kamniškem dobro opravil.

Na koncu spominov na svojo pot sem dolžan zapisati, kakšno usodo so doživeli posamezniki, ki nastopajo v moji pripovedi.

Pojdimo po vrsti.

Srečku Ciglerju ni bilo dano preživeti. Po mojem odhodu proti Kamniku oziroma Domžalam sta ga dva pripadnika VOS ustrelila. Kako je lahko prišlo do tega? V Škofji Loki je bil na Mestnem trgu, nasproti sedeža gestapa, frizerski salon Erznožnik. Tu se je ravno izučil za pomočnika domačin Viktor Štajer (Špicelnov). Na lastno pobudo je opazoval vhodna vrata v poslopje gestapa na drugi strani ceste. Med drugim je opazil, da vsak dan, v zimi 1942–1943, prihaja na gestapo mlad fant. Ta fant je bil Srečko Cigler, ki so ga imeli gestapovci za nekakšnega purša za čiščenje čevljev, kurjavo peči in podobno. Srečko je bil arestant in je spal v zaporu. Štajer je odšel v partizane konec marca 1943. Ravno v času, ko sem pripeljal Srečka na medvoški teren, je prišel Štajer s partizanskim vodom na isto točko in je Srečka takoj prepoznal kot tistega mladega fanta, ki je vsak dan prihajal na gestapo. Ta podatek je vosovcem zadoščal. Tako je bilo ugasnjeno eno mlado slovensko življenje. Po vojni sem zvedel, da je bila Srečkova družina vso vojno zvesta sodelavka OF. Srečkov polbrat je bil tudi partizan in je dosegel visok čin.

Drugi primer je Slavko Kvartič-Miran, ravnatelj v tovarni Medič-Zankel v Domžalah. 25. novembra 1943 je bil skupaj z drugimi organizatorju plave garde likvidiran. Deloval je v vohunski mreži gestapovca Rosumeka in z delom v OF prikrival svojo aktivnost v nasprotnem taboru.

Podjetnik Marjan Sever iz Domžal, tisti, ki me je zapeljal pred nemškega stražarja, je podobno kot Kvartič delal na dve strani. Likvidiran je bil skupaj s Kvartičem.

Andrej Pustavrh, rojen 1899 v Povodju, Skaručna, posestnik in mlinar (tudi žagar?), je bil sodelavec OF že leta 1941. V njegovi hiši so namreč pekli kruh za Rašiško četo. Bil je aktiven sodelavec OF do svoje aretacije, 8. januarja 1944. Nemci so ga kot talca ustrelili 24. januarja 1944 v Šenčurju.

Matija, moj spremljevalec na opisani poti, je prišel v partizane maja 1943. Septembra 1943 se je zadrževal v eni od vasi v bližini Škofje Loke. 4. septembra 1943

ob 9. uri dopoldne jo je lepo pri belem dnevu zapustil in jo mahnil čez Trato, Lipico in gosteški most. Na desnem bregu Sore se je vsedel v travo in čakal. Kmalu je po cesti pripeljal črn avto in se ustavil. Matija je sedel v avto in se odpeljal proti Škofji Loki – iz knjige zapornikov je razvidno, da so ga gestapovci pripeljali v zapor šele v večernih urah. Ko sva se z Matijo po vojni prvič videla, sem ga bil zelo vesel, saj sva marsikaj skupaj doživela. On pa je bil hladen in redkobeseden. Šele čez leta, ko sem zvedel za njegovo žalostno dejanje, za njegovo dezerterstvo, sem razumel, zakaj tako vedenje.

Družino, pri kateri je bil Matija 4. septembra, so Nemci 15. januarja 1944 aretirali in izselili. K sreči pa je bil domači sin izredno previden in stalno čuječ. Pravočasno se je izognil aretaciji in odšel v partizane. Bila pa je to ena naših najbolj zvestih hiš vso vojno, od leta 1941 naprej.

Za štirimi brati Kavčič je gestapo izdal tiralico že 31. decembra 1941. Med vojno tega nismo vedeli. Šele leta 1992 je bila tiralica najdena v nemškem arhivu (glej fotografijo).